

Öğrenci çalışması

Sosyal turizm

Seydihan ÇAMUR*

A. GİRİŞ

Turizm, onyıllar önce ortaya çıkmakla birlikte önemini özellikle son dönemde artıran bir olgudur. Turizmin önemi, özellikle sanayi devriminden sonra hızla artmıştır ve bu artış günümüzde de sürmektedir. Ashında, sanayi devrimi yalnızca turizmde değil, tüm unsurları ve ürünleriyle bir bütün olarak toplumsal yaşam açısından bir dönüm noktası olmuştur.

Sanayi devrimiyle birlikte çalışma yaşamı, yapısal olarak hızlı bir dönüşüm geçirmekte ve yeni nitelikler kazanmaktadır. Devrim öncesinde toplumsal yaşam ile çalışma yaşamındaki etkisi devam eden feodal kalıntılar egemenliklerini hızla yitirmiş, ekonomik ve toplumsal yaşam kapita-

list üretim biçiminin gerektirdiği nitelikleri kazanma doğrultusunda hızlı bir gelişme dönemine girmiştir. Özellikle toplumun çok büyük bir bölümünü oluşturan çalışanlar kesiminin yeni haklar kazanması ve bunları genişletme uğraşısı toplumsal yaşam içinde birçok yeni olgunun ortaya çıkmasına neden olmuştur. *SOSYAL TURİZM* de bu dönemde ortaya çıkmış bir olgudur. Çünkü, insanların turizm denebilecek etkinlikler içine girebilmeleri ancak belirli koşulların varlığıyla olanaklı olmaktadır. Bu koşulların başında gelen 'boş zaman' - 'ekonomik yeterlilik' bu dönemin ürünleridir. Geniş halk kesimlerinin (ki turizmden istedikleri düzey ve nitelikte yararlanma olanakları çok azdır) turizm olgusundan yararlanmaları kendisiyle birlikte *SOSYAL TURİZM* olgusunu da doğurmuştur. Çünkü, üretimle birlikte turizm de gelişmiş ve toplumsallaşmıştır.

Sosyal turizm, ülkemiz açısından da önemi büyük bir olgudur, bu önem günümüz koşullarında kat kat artmaktadır. Çünkü, insanların turizmden yararlanabilmeleri için gerekli koşulların başında gelen 'ekonomik yeterlilik' düzeyi günden güne azalmaktadır. Bu düzey günümüzde 'gerçek ücretler' olarak 1975 yılı düzeyinin de altına düşmüştür. Bu nedenle toplumun bu büyük parçasının turizm etkinliklerinden yararlanmaları özel bazı önlem ve desteklemelerle, yani sosyal turizmin desteklenip geliştirilmesiyle olanaklı olacaktır.

Önemi, ülkemiz ve insanların büyük bir bölümü açısından oldukça büyük olan sosyal turizm, bu çalışmada değişik açılardan ele alınıp irdelenmeye çalışılacaktır.

B. SOSYAL TURİZMİN TANIMI

Turizm, önemli ve güncel bir konu olmasının yanı sıra çok kapsamlı da bir olgu. Sosyal turizm bu çok yönlülük içinde küçük bir parça.

Turizmin, değişik birçok sınıflamaları yapılmıştır ve sosyal turizm bu sınıflamaların hemen hepsinde yer almıştır. Bu sınıflamaların bazıları şunlardır :

" — Kişilerin Ekonomik Güçlerine Göre Sınıflama

1. Lüks Turizm,

2. Sosyal Turizm,

— Finansman Şekline Göre Sınıflama

1. Sosyal Turizm,

2. Tasarruf Turizmi, Kredili Turizm.

— Sosyolojik Ölçütlere Göre Sınıflama

1. Eksklusif ve 'Lüks Turizm',

2. Geleneksel Turizm,

3. Gençlik Turizmi,

4. Sosyal Turizm.

— Amaçları Yönünden Sınıflama

1. Dinlenme Turizmi,

2. Kültürel Turizm,

3. Sosyal Turizm,

4. Spor Turizmi,

5. Ekonomik Turizm,

6. Politik Turizm." (1)

Görüldüğü gibi sınıflamanın türü ve yaklaşımı nasıl olursa olsun Sosyal Turizmi kapsamaktadır. Bu sosyal turizmin önemini gösteren önemli bir kanıttır.

Sosyal turizm genel olarak ilk bakıldığında geniş kitlelerin turizme katılması olarak görülmekte ve yorumlanmak-

* 1985 - 86 ders yılında Orta Doğu Teknik Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama bölümünde Dr. İnci Ataç tarafından verilen 'Tourism Planning' dersi için hazırlanmıştır.

dadır. Ancak bu bir yanılgıdır ve ikisi arasında ikisinden de çok sayıda insanın bu etkinliğe katılmasının dışında bir benzerliği yoktur. Kitle turizmde katılan sayısının çokluğu, yolculuğun kolektif olarak yapılması, kolektif konaklama, herhangi bir turistik etkinliğin kitle turizmi sayılması için yeterlidir. Oysa, sosyal turizmde çok daha başka niteliklerde bulunmaktadır. Nitelikleri dışında sosyal turizmle kitle turizminin amaçları arasında da çok büyük farklılıklar vardır. Kitle turizmde temel amaçlar organizatörün ekonomik avantaj sağlaması ve politiktir. Oysa sosyal turizmde amaçlar çok farklıdır. Bu amaçları kitle turizminin tanımında açıkça görebiliriz.

"Kitle turizmi yolculuğun geniş ölçüde, konaklamanın tamamıyla kolektif olarak ceryan ettiği, kişinin bir tatil grubuna entegrasyonunun şuurulu şekilde teşvik edildiği, halkın büyük sayılarda turizm olayına katılmasıyla doğan olaylar ve ilişkilerin bütünüdür." (2)

II. Dünya Savaşı sırasında İtalya'daki "Opera Nazionale Dopolavora", Almanya'daki "Kraft-durch-fleude" politik nedenlerle düzenlenen kitle turizmi hareketlerine; "Club Soleil" ve "Club Europeen du Tourisme" ise ekonomik amaçla düzenlenen kitle turizmi hareketlerine birer örnek oluşturmaktadır.

Sosyal turizmin karıştırdığı bir diğer olgu da 'Halk turizmi' terimiyle ifadelendirilen turistik faaliyetlerdir. Ancak 'halk' deyimi toplumun tümüne yakın bölümünü ifade etmekte kullanılan bir deyimdir. Oysa sosyal turizmde toplumun (halkın) tümü değil, belirli (gelir düzeyi düşük) halk tabakalarının turistik faaliyetleri söz konusu edilmektedir.

Sosyal turizmin kitle turizmi ve halk turizmi ile farklarını belirledikten sonra tanımlarına bakalım.

Sosyal turizmin önemi uzunca bir dönemden bu yana bilindiğinden değişik tarihlerde, değişik tanımları yapılmıştır. Bu tanımlar, birbirlerinden çok farklı olmamakla birlikte değişik içerikleri bulunmaktadır. Bunlardan bazıları çok basitken bazıları oldukça kapsamlıdır. Bu tanımların en eskilerinden birisi Walter Hunziker tarafından 1951 yılında yapılmıştır:

"İktisaden zayıf sosyal sınıfların turizme katılma olayı ve bunun yarattığı olay ve ilişkilerin tümüdür." (3)

Ancak, Hunziker aynı kitabının daha ileri sayfalarında bu tanıma daha kapsamlı olarak yeniden yapmaktadır:

"Ulusal çıkarları gözeterek, ruhsal ve bedensel sağlamlığı korumak ve canlandırmak; ahlâki, kültürel ve sosyal görüş açısını geliştirmek amacıyla sosyal insan kavramını gözönünde tutarak, onun turizme katılması olanağının sağlanması amacıyla alınan önlemlerin tümüdür." (4)

Her iki tanımda da görüldüğü gibi Hunziker sosyal turizm olgusunun kapsadığı toplumsal kesimlerin tek engeli olarak ekonomik yetersizliği görmektedir. Oysa, günümüzde turizme katılamamanın tek nedeni ekonomik güçsüzlük değildir. Nitekim, Theo G. W. Bodewe bu tanıma daha da genişleterek sosyal turizmi;

"Sosyal turizm herhangi bir şekilde turizme katılmaları engellenenlerin turizmidir." (5) şeklinde tanımlamıştır.

Sosyal turizm, ülkemiz bilim adamlarınca ise;
"Sosyal turizm, zamanımızın sosyal gelişme anlayışı içinde, ekonomik güçleri nispeten zayıf olan memur, işçi ve öğrenci gibi sınıflar tarafından yapılan seyahatların mey-

dana getirdiği iş ve ilişkilerdir." (6)

ve,

"Sosyal turizm, iktisadi güçleri nispeten zayıf olan kitlelerin birtakım özel önlem ve tesisler yardımıyla turizme katılmaları ve bunun yarattığı ilişkilerin tümüdür." (7)

şeklinde tanımlanmıştır. Tüm tanımların ortak özelliği, sosyal turizm etkinliğine katılan bireylerin ekonomik güçlerinin yetersiz olmasıdır. Bir diğer ortak özellik bu bireylerin turizme katılabilmeleri için bazı önlemlerin alınması gerektirir.

C. SOSYAL TURİZMİN ÖZELLİKLERİ - ARAÇLARI - SORUNLARI

Sosyal turizmi tanımlarken de gördüğümüz gibi kavram ve olgu olarak belirli bazı özellikleri vardır. Bunlar:

- Sosyal turizm etkinliklerine katılan bireyler ekonomik güçleri zayıf olan bireylerdir.

- Bireysel değil toplumsal içeriklidir.

- Çalışanların ruhsal ve kültürel yönden gelişmelerini, üretkenliklerini artırmalarını sağlar. Çünkü, sürekli çalışan insan çalışma süreci içinde bedensel ve zihinsel olarak yorgun düşmekte ve üretkenliği azalmaktadır. Kısa süreli de olsa (hafta sonu tatili gibi) yapılan tatil bireyi zindeleştirmekte ve üretkenliğini artırmaktadır.

- Sosyal huzuru sağlamakta yararlıdır.

- Pasif tasarrufları hareketlendirerek üretim ve ticareti geliştirir.

Sosyal turizm, tüm bu özellikleriyle toplumsal yaşama ve çalışan bireylerin büyük çoğunluğunun yaşamlarına olumlu katkılarda bulunmaktadır. Temel amacı ekonomik gücü zayıf bireylerin turistik etkinliklere katılıp bedensel ve zihinsel yıpranmalarını azaltmak ve çeşitli açılardan gelişmelerini sağlamak olan sosyal turizm, bu amaçlarına ulaşabilmek için çeşitli araçlara sahip olmalıdır. Bu araçlar, turizmin gereksinimleri ele alındığında parasal açıdan büyük kaynaklar gerektiren araçlardır. Bu nedenle sosyal turizmin amaçlarına ulaşabilmekte kullanacağı ana araç devlettir. Çünkü, sosyal turizm amacıyla yapılacak yatırımlar 'kâr' amacıyla işletilmeyeceğinden özel sektöre çekici gelmeyecektir.

- Devlet, hem sosyal turizmin gerçekleşebilmesi için gerekli yatırımları yapmalı, hem de gelir düzeyi düşük olanları bireysel olarak da desteklemelidir. Devletin yapabileceği şeyler, turistik tesisler kurarak dar gelirliilerin yararlanmasına sunmak, turizm kredisi vermek, ulaşımında kolaylık sağlamak (indirim gibi) türünden işlevler olabilir.

- Kamu hizmeti yapan vakıflar, dernekler, sendikalar da sosyal turizmin araçlarındandır.

- Büyük işletmeler çalışanlarının yararlanacağı tesisler kurmalıdır.

- Sosyal güvenlik kurumları da diğer araçları oluşturmaktadırlar.

Sosyal turizmin bunca yararlarına karşılık bazı sorunları da bulunmaktadır. Bunlar:

- Parasal kaynak azlığı,

- İzinlerin belirli zaman dilimlerinde yoğunlaşması,

- Tesis eksikliği,

- Organizasyon yetersizliği vb.

başlıkları altında toplanabilir.

D. TÜRKİYE'DE SOSYAL TURİZM

Ülkemizde sosyal turizm olgusu yeterince gelişmemiştir. Oysa bir sürü açıdan sosyal turizmin gerçekleştirilip yaygınlaştırılması için olumlu niteliklere ve kaynaklara sahiptir. Bunlar:

- Doğal kaynakların çokluğu,
- Turizm mevsiminin uzunluğu,
- Kamu kurumlarından birçoğunun turistik tesislere sahip olması,
- Devletin parasal desteği (turizm kredisi gibi).

Tüm bu olumluluklara karşılık, ülkemizde sosyal turizmin gelişmeyişi başta devletin yapabileceklerini yapmamasından kaynaklanmaktadır. Bir diğer önemli etken de ülkemizdeki sosyo-kültürel düzeyin düşüklüğüdür. Ülkemizde yapılmış olan turistik tesislerden birçoğu ekonomik düzeyi yüksek bireylerin yararlanabileceği niteliktedir. Ucuz olanlar ise hem nitelik hem de sayısal olarak yetersiz kalmaktadır.

E. SONUÇ VE ÖNERİLER

Sosyal turizm günümüzün sosyo-ekonomik koşullarında önemi hızla artan bir olgudur. Günümüz koşullarında toplumun büyük bir bölümünün ekonomik güçleri hızla azalmakta ve birçok yaşamsal faaliyet açısından yetersiz kalmaktadır. Oysa, gezme ve dinlenme olguları hem toplumsal huzur hem de verimlilik açısından en etkili faktör olma özelliğini korumaktadır. Diğer bir deyişle sosyal turizm hem bireysel hem de toplumsal yaşam için önemi yadsınmayacak bir olgudur. Ancak bu olgunun gerçekleştirilip geliştirilmesi başta devlet ve kamu kuruluşları olmak üzere,

eşgüdümlü ve etken çabalar gerektirmektedir. Çünkü, sosyal turizmin gereksindiği yatırımlar pahalı ve kâr getirmeyecek biçimde işletilmesi gereken yatırımlardır. Bu nedenle devlet 'sosyal devlet' olma niteliğini ve görevini daha ağırlıklı olarak yerine getirerek bu olgunun gelişmesini sağlamalıdır.

Devlet, sosyal turizmin gelişmesini sağlamak amacıyla:

- Turistik tesisler kurmalı ve bu tesisleri ya bedelsiz ya da çok az bedelle dar gelirli kullanıcılara sunmalıdır.
- Yeterli sayıda tesis kuruncaya kadar, dar gelirli kullanıcıları parasal olarak desteklemeli ya da anlaşmalı özel tesisleri onların kullanımına sunmalıdır.

KAYNAKÇA :

- Dr. Ücal Usta, Sosyal Turizm, Yaşar Eğitim ve Kültür Vakfı Yay. No: 12, İzmir 1982.
- Dr. Necdet Hacıoğlu, Sosyal Turizm, Balıkesir İşletmecilik Yüksek Okulu Ders Notları, 1981.
- Prof. Tunca Toskay, Turizm - Turizm Olayına Genel Yaklaşım, Der Yay., İstanbul 1983.
- Orhan M. Sezgin - Yıldırım Acar, Turizm, Tanıtma - Pazarlama - Ekonomi, Turizm Bak. Yay.

DİPNOTLAR :

1. Dr. Ücal Usta, Sosyal Turizm, İzmir, 1982, s. 11.
2. Prof. Tunca Toskay, Turizm - Turizm Olayına Genel Yaklaşım, Der Yay., İstanbul 1983, s. 163.
3. Dr. Ücal Usta, agy, s. 6.
4. Dr. Ücal Usta, agy, s. 7.
5. Prof. Tunca Toskay, agy, s. 165.
6. Dr. Ücal Usta, agy, s. 7.

DANIŞMANLIK ARAŞTIRMA MİMARLIK PLANLAMA LTD. ŞTİ.

- Çevre Düzeni Planı
- Nazım ve Uygulama İmar Planları
- Mevzi İmar Planı
- Koruma İmar Planı
- Turizm Gelişme Planı
- Sanayi ve Küçük Sanayi Siteleri
- Toplu Konut Planlaması
- İslah İmar Planı
- Mimari - Statik - Tesisat - Elektrik Projeleri
- Peyzaj Projeleri
- Harita - Parselasyon - Aplikasyon
- Altyapı Projeleri
- Fizibilite Etüdü
- Restorasyon
- Sosyal ve Mekansal Araştırmalar
- Belediyelere Danışmanlık Hizmetleri

DENEYİMLİ UZMAN GRUBUYLA YEREL YÖNETİMLER,
KAMU KURULUŞLARI VE KOOPERATİFLERE
HİZMET VERMEKTEDİR.

Remzi SÖNMEZ
Şehir Plancısı

Ruhi GÜLLER
Y. Mimar

Şükrü ATACAN
Şehir Plancısı

Tunalı Hilmi Cad. 44/3 Küçükesat - ANKARA Tel: 18 28 86 - 18 89 71